

เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลาง : บทบาทและการนำเสนอ
ที่เกี่ยวข้องกับมหันตภัยโควิด-๑๙

Thai Central Region Folk Songs and Performances:
Roles and Expression Related to The COVID-19

คณปกรณ์ จันทน์สมบุญ

Kanapakorn Chansomboon

นักวิชาการอิสระ

Independent scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๖๔

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๔

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๖๔

บทคัดย่อ

ภาวะการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เป็นมหันตภัยคุกคามไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยเฉพาะการใช้นโยบาย การเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล (Social distancing) เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค อันส่งผลกระทบต่ออาชีพต่าง ๆ ซึ่งศิลปินเพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นกลุ่มหนึ่งในสังคมที่ได้รับผลกระทบนี้ ทำให้ไม่สามารถจัดการแสดงตามปกติได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่า มีการสร้างสรรค์เพลงและการแสดงพื้นบ้านเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ในรูปแบบวีดิทัศน์ จากการเก็บข้อมูลผ่านเฟซบุ๊ก “เพจสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในภาคกลาง” และ เฟซบุ๊ก “เพจสมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางแห่งประเทศไทย” ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม – ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๓ พบว่า มีผู้สร้างสรรค์เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางจำนวน ๒๙ คลิป ประกอบด้วยเพลงพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน และเพลงประกอบการแสดง ซึ่งผู้สร้างสรรค์ มีทั้งศิลปิน ครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา โดยบางกรณีมีผู้สนับสนุนการผลิต คือหน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และโรงพยาบาลท้องถิ่น เนื้อหาที่ปรากฏในการแสดงเน้นให้ความรู้ถึงที่มา ความสำคัญ อาการของโรค การป้องกันโรค ช่องทางการติดต่อหน่วยงานสาธารณสุขและนโยบายของรัฐในการรับมือโรคระบาด การสร้างความตระหนักต่อปัญหาโรคระบาด รวมถึงการใช้โอกาสจากเทศกาลสงกรานต์ในการอวยพรผู้ฟังและสะท้อนความเดือดร้อนของอาชีพศิลปินที่ขาดรายได้ รูปแบบการแสดงทั้งการแสดงเชิงสาธิต การแสดงที่ไม่เป็นทางการ การแสดงที่สื่อสารโดยประยุกต์สื่ออื่น ๆ และการบันทึกเฉพาะเสียง โดยมีการประยุกต์ ปรับปรุงลักษณะการแสดงให้เข้ากับยุคสมัย และเข้าถึงง่ายทั้งหมดนี้ทำให้เห็นถึงบทบาทของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อศิลปิน ผู้สนับสนุนการแสดง ผู้ชม - ผู้ฟัง และสังคม รวมถึงแสดงให้เห็นว่า เพลงและการแสดงพื้นบ้าน ภาคกลาง ยังคงเป็นสื่อช่องทางหนึ่งที่ดำรงอยู่ในสังคม และสร้างสรรค์สังคมด้วยศิลปะอันเปี่ยมด้วยสุนทรียภาพ ความพยายามของศิลปินที่แม้จะไม่อาจมีเวทีแสดงที่เป็นกายภาพ แต่ก็ยังสามารถสร้างสรรค์งานสู่สังคมด้วยอุดมการณ์ของศิลปินอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: เพลงพื้นบ้านภาคกลาง การแสดงพื้นบ้านภาคกลาง โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Abstract

The coronavirus 2019 epidemic is a serious threat to the world including Thailand. In particular, social policies ‘social distancing’ are implemented to prevent the spread of diseases. This situation affects various occupations, including music artists and folk performers are affected groups, making it impossible to hold regular performances. However, the study found that folk songs and performances were created and distributed to social media in video form by collecting data through Facebook page of “the Provincial Cultural Office” in the central region and Facebook page “the Central Folk Song Association of Thailand” from March 1-April 30, 2020 found that 29 clips of central folk songs and performances were created, consisting of folk songs, folk show and performance music. The creative workers are artists, teachers, and students. In some cases, the production is supported by agencies under the Ministry of Culture and local hospitals. The content in the show emphasizes knowledge on the origin, importance, symptoms of disease, disease prevention, ways to contact public health agencies and government policies in dealing with the epidemic which raising awareness of the epidemic problem as well as taking the opportunity of Songkran Festival to bless the listeners and reflects the suffering of the artists who become fully unemployed. The show format includes both demonstration shows, informal shows, performance communicated by other media applications and audio recordings with an application to improve the appearance of the show to match the modern and easy to access. All of this highlights the role folk songs have on artists. It also shows that central region folk songs and performances are still one of the mediums that exist in society and create society through aesthetic arts with the efforts of artists who although they may not have a physical stage but still able to create work for society with the true ideology of the artist.

Key words: Thai central region folk song Thai central region performance COVID-19

บทนำ : เพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางท่ามกลางมหันตภัยโควิด-๑๙

เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่ถ่ายทอด แสดงอารมณ์ และความรู้สึกผ่านบทเพลงที่ประดิษฐ์เป็นคำร้อยกรองอย่างง่าย ๆ มีจังหวะจะโคนที่เป็นเอกลักษณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา ภัทรราชย์ (๒๕๔๐: ๓) กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่สามารถถ่ายทอดปรัชญาและความคิดของชาวบ้านหรือกลุ่มชนได้ดีที่สุด สำหรับเพลงพื้นบ้านภาคกลางนิยมร้องกันเป็นหมู่คณะตามแต่โอกาส กิจกรรม และประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะเพลงปฏิพากย์นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว

การร้องเล่นเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะเพลงปฏิพากย์นั้นแต่เดิมเป็นไปเพื่อผ่อนคลายจากการทำงานหนัก โดยเฉพาะในงานเกษตรกรรม เป็นการพบปะสังสรรค์และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนตามโอกาส และเทศกาลต่าง ๆ หากในเวลาต่อมาเพลงพื้นบ้านค่อย ๆ เสื่อมความนิยม และถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมหรือสื่ออื่น ๆ เช่น การฟังเพลงลูกทุ่งและเพลงไทยสากลจากวิทยุ แอ็บันทิกเสียง การไปชมละครหรือภาพยนตร์ ดังนั้นกลุ่มองค์กรที่สนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงจัดทำโครงการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านโดยความร่วมมือของศิลปินพื้นบ้าน โดยบันทึกเพลงพื้นบ้านด้วยสื่อต่าง ๆ เพื่อเก็บรักษา และเพื่อการศึกษาในเชิงอนุรักษ์ ช่วงเวลาเดียวกันนั้นศิลปินได้เริ่มเปลี่ยนบทบาทไปสู่การเป็นสินค้า โดยกลุ่มศิลปินพื้นบ้านได้ใช้เพลงพื้นบ้านเป็นช่องทางในการแสวงหาเลี้ยงชีพ ดังนั้นเพลงพื้นบ้านจึงมิใช่เป็นเพียงกิจกรรมของชาวบ้าน แต่หากกลายเป็นการแสดงทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบอาชีพเป็นนักแสดง คือ ชาวบ้านที่มีความสามารถในการขับขานเพลงพื้นบ้านได้อย่างหลักแหลม สร้างความสนุกสนาน และเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมผู้ฟัง อาจเรียกได้ว่า “ศิลปินเพลงพื้นบ้าน” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ขับเคลื่อนให้เพลงพื้นบ้านกลายเป็นลักษณะหนึ่งของการแสดงพื้นบ้านไปโดยปริยาย

การแสดงพื้นบ้าน หมายถึง การละเล่นหรือมหรสพที่จัดขึ้นเพื่อความบันเทิง โดยเน้นที่ผู้ชมเป็นสำคัญ มีผู้แสดงเป็นผู้ถ่ายทอดด้วยตนเองหรือร่วมกับผู้ชมด้วย ซึ่งมีรูปแบบที่สืบทอดกันมา มิใช่เป็นการจัดแสดงขึ้นเฉพาะคราวหนึ่ง ๆ คราวใด ทั้งนี้การแสดงพื้นบ้านอาจเรียกว่า การละเล่นพื้นเมืองก็ได้ (เรณู โกศินานนท์ ๒๕๔๒: ๘) การแสดงพื้นบ้านย่อมมีลักษณะแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่เนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และสถานะทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น

ด้วยเหตุที่ในแต่ละพื้นที่มีการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ จึงทำให้ปัจจุบันแต่ละท้องถิ่นใช้การแสดงเหล่านั้นในการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะรู้สึกเพลิดเพลินและซาบซึ้งไปกับวัฒนธรรมย้อนยุคหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นจะขาดเสียซึ่งการชมการแสดงพื้นบ้านไปไม่ได้ เพราะการแสดงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นถึงตัวตนของท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดีปัจจุบันเป็นระยะที่ทั่วโลกกำลังประสบกับโรคระบาดจากเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (SARS-CoV-2) ซึ่งทางองค์การอนามัยโลกได้ประกาศชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โควิด-๑๙” (Covid-19) โดยพบการติดเชื้อและแพร่ระบาดครั้งแรกที่เมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒ ก่อนที่เชื้อไวรัสจะค่อย ๆ แพร่ระบาดจากคนสู่คน จนกระทั่งเกิดการระบาดครั้งร้ายแรง ทำให้องค์การอนามัยโลกต้องออกประกาศให้เป็น “การระบาดใหญ่ (Pandemic)” หลังจากเชื้อลุกลามไปอย่างรวดเร็วในทุกภูมิภาคของโลก และการระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่มีความรุนแรง ทำให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรงในโครงสร้างสังคมทุกระดับ มีอัตราผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตสูง โดยปัจจุบันพบว่า มีผู้ป่วยติดเชื้อสะสมถึง ๑๙.๗ ล้านราย และผู้เสียชีวิตกว่า ๔.๒ ล้านราย (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔) ดังนั้นเพื่อป้องกันและลดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส องค์การสาธารณสุขทั่วโลกจึงให้ความรู้และรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในการดูแลตนเอง ด้วยการเว้นระยะห่างในสังคม หรือ Social distancing ในระยะอย่างน้อย ๑-๒ เมตร สวมหน้ากากอนามัย ล้างมือให้บ่อยครั้งด้วยน้ำสบู่ เจล หรือแอลกอฮอล์เข้มข้นเพื่อฆ่าเชื้อโรค รับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ไม่ใช่ของใช้ส่วนตัวร่วมกัน ฯลฯ

การเว้นระยะห่างในสังคม เป็นแนวปฏิบัติสำคัญในการลดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส ในขณะเดียวกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมสังคมหลายด้าน เนื่องจากผู้คนต้องหลีกเลี่ยงการพบปะสังสรรค์ระหว่างกัน ต้องกักตัวเพื่อให้อยู่รอดจากโรค เกิดนโยบายการทำงานที่บ้าน (Work from home) จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมที่ต้องมีการพบปะกันเพื่อการใดการหนึ่ง เช่น การประชุม การชุมนุม การจัดงานอบรม สัมมนา นิทรรศการ เทศกาลงานประเพณี การสังสรรค์ใด ๆ จำเป็นต้องถูกระงับไป และหลายอาชีพที่จำเป็นต้องมีพบปะกันทางกายภาพได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง

ในภาวะวิกฤตนี้ ศิลปินพื้นบ้านผู้ใช้เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นอาชีพ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-๑๙ โดยเมื่อเกิดมหันตภัยโควิด-๑๙ รายได้จากการรับงานการแสดงของศิลปินย่อมลดลง เนื่องจากต้องดำเนินการตอบสนองนโยบายการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล เพื่อลดภาวะการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส จึงทำให้งานสังสรรค์อันเป็นกิจกรรมหลักที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ จำเป็นต้องถูกระงับไป รวมถึงการแสดงวัฒนธรรมในงาน เทศกาล และโอกาสต่าง ๆ ที่จัดโดยหน่วยงานและองค์กรวัฒนธรรม ตลอดจนงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและความเชื่อ เช่น การแสดงเพื่อแก้บน การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงประกอบพิธีกรรม ย่อมถูกระงับไปเช่นกัน จึงทำให้ศิลปินเหล่านี้ต้องใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก เนื่องจากการขาดรายได้จากการแสดง ซึ่งเป็นรายได้หลัก

จากผลกระทบอันรุนแรงดังกล่าว จึงทำให้ศิลปินพื้นบ้านในหลากหลายสาขาได้รวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการออกมาเรียกร้องขอความช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ ดังเช่นนางจรรวรณ์ สุขสาคร คณะละครชาตรีจึงกล โปรงน้ำใจ ให้สัมภาษณ์ผ่านรายการ “ข่าว ๓ มิติ” ว่า “..ถามว่าเงินเก็บพอมีไหม แทบจะไม่มี พองานชะงักหยุดไปก็เลยทำให้เขาไม่มีเงินที่จะมาดำรงชีพ คนไหนที่เหนื่อยที่ยังพอมีของมีข้าวมีอะไรก็ประทังชีวิตไป ใช้ทุนเก่าไป แต่ถ้าคนไหนที่ไม่มีก็ต้องมาคุยกัน

แล้วก็เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จนเจือกัน...เราก็ยังมีส่วนหนึ่งที่เรายังช่วยอนุรักษ์ให้ศิลปะพื้นบ้านยังคงอยู่ แต่พอมาถึงเวลานี้ เหมือนมีความรู้สึกว่าเขาไม่เห็นตัวตนเรา อยากให้เขาหันกลับมาองอาชีพกลุ่มศิลปินพื้นบ้านบ้าง”

ถึงกระนั้นก็ดี แม้ว่าจะตกอยู่ในสภาวะยากลำบากในชีวิตเพียงใด ผู้เขียนพบว่า ยังคงมีศิลปินพื้นบ้านหลายกลุ่มที่ยังผลิตผลงานออกสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสถานะ “สื่อสร้างสรรค์ในยุคโควิด-๑๙” โดยเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในหลากหลายช่องทาง ทั้งนี้ จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาการนำเสนอเพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่ยังคงผลิตและเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์ ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม – ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๓ ประกอบด้วย

๑. เพลงหรือการแสดงพื้นบ้านที่จัดทำและโพสต์หรือแชร์โดยเพจเชษฐา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในภาคกลาง โดยใช้การแบ่งเขตภูมิภาคทางวัฒนธรรม กล่าวคือ จังหวัดที่มีการแสดงเพลงพื้นบ้านภาคกลาง จะถือเป็นจังหวัดในภาคกลางด้วย เช่น จังหวัดนครราชสีมามีการเล่นเพลงโคราช จังหวัดกาญจนบุรีมีการเล่นเพลงเหย่ย ซึ่งมีลักษณะเป็นเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ก็จะพิจารณาให้เป็นพื้นที่จังหวัดในภาคกลางด้วย

๒. เพลงหรือการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่โพสต์หรือแชร์โดยเพจเชษฐา สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม ในการศึกษาวิเคราะห์วีดิทัศน์ตามขอบเขตดังกล่าว จำนวน ๒๙ คลิป เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการนำเสนอและบทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙ ดังจะนำเสนอต่อไป

เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม

คติชน (folklore) หมายถึง คติ แนวทาง และข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีและปฏิบัติร่วมกัน ในระยะแรกเริ่มการศึกษาคติชนวิทยามุ่งเน้นการศึกษาไปที่นิทานพื้นบ้าน ต่อมาจึงขยายขอบเขตไปสู่ปริศนาคำทาย สุภาษิต เพลง การละเล่น ความเชื่อ และประเพณีพิธีกรรม ซึ่งล้วนเป็นคติ (Lore) ของชาวชนบท (Folk) หากปัจจุบันการศึกษาคติชนได้ขยายวงกว้างไปสู่แบบแผนข้อมูลทางวัฒนธรรมทุกชนิดในสังคมทุกระดับ ดังนั้นเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางจึงถือเป็นคติชนของกลุ่มคนที่ใช้เพลงและการแสดงนี้ในทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสำนักคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม ที่มองว่าวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งในด้านปัจจัยพื้นฐาน ความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงของจิตใจ คติชนในฐานะเป็นวัฒนธรรมหนึ่งจึงมีหน้าที่ดังกล่าวเช่นกัน การศึกษาคติชนจึงควรเป็นมากกว่าการศึกษาตัวบท (Text) แต่จะต้องศึกษาไปถึงบริบท (Context) ทางสังคม เพื่อให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ดังกล่าว (ศิริพร ณ ถลาง, ๒๕๔๘: น. ๓๑๗-๓๑๙)

บทความเรื่อง “Four Functions of Folklore” ของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) (อ้างใน ศิราพร ณ ถลาง, ๒๕๔๘) กล่าวว่า คติชนมีบทบาทในภาพรวมอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล ด้านเพลงพื้นบ้าน สุกัญญา สุจนายา (๒๕๔๕: ๗๗) กล่าวว่า บทบาทของเพลงพื้นบ้านในสังคมไทยอาจจำแนกได้เป็น ๕ ประการ ได้แก่ ให้ความบันเทิง ให้การศึกษา ควบคุมสังคม เป็นทางระบายความคับข้องใจ และทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชน ซึ่งผู้เขียนได้นำทฤษฎีนี้มาใช้พิจารณาประกอบการวิเคราะห์บทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับมหันตภัยโควิด-๑๙ ดังจะได้อภิปรายต่อไป

บทวิเคราะห์การนำเสนอและบทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙

๑. การนำเสนอ เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙ มีการนำเสนอด้วยลักษณะการแสดงที่หลากหลายโดยศิลปินผู้สร้างสรรค์ และบางกรณีมีผู้สนับสนุนในการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งนี้เพื่อสื่อสารเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอด้วยรูปแบบและกลวิธีในการจัดการแสดงต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ลักษณะของการแสดง มักเป็นเพลงหรือการแสดงที่เป็นที่นิยมกันอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ และ / หรือมีศิลปินพื้นบ้านแขนงนั้น ๆ ที่มีความสนใจต่อพลวัตของสังคม และสร้างสรรค์ผลงานขึ้นเพื่อเผยแพร่ในรูปแบบการแสดงของตน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑.๑.๑ เพลงพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงฉ่อย ๖ คลิป เพลงอีแซว ๔ คลิป เพลงลำพำข้าวสาร ๓ คลิป เพลงเหย่ย ๑ คลิป เพลงแหล่ ๑ คลิป เพลงโคราช ๑ คลิป และเพลงฉำ (ฉ่อยเหนือ) ๑ คลิป

๑.๑.๒ การแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ ลำตัด ๔ คลิป ลิเก ๒ คลิป โขนสด ๑ คลิป และหนังใหญ่ ๑ คลิป

๑.๑.๓ เพลงประกอบการแสดง ได้แก่ ร้องเพลงราชานิเกริง (ประกอบการแสดงลิเก) ๒ คลิป ร้องเพลงรายชาติรี (ประกอบการแสดงละครชาตรี) ๑ คลิป และร้องเพลงเขมรไล่ควาย (เพลงไทยเดิมประกอบละคร) ๑ คลิป จะเห็นได้ว่า เพลงและการแสดงพื้นบ้านดังกล่าวเป็นเพลงและการแสดงที่ไม่ยากต่อการจัดการแสดงจนเกินไป มีฉันทลักษณ์ง่าย ๆ บรรจุคำร้องแต่ละท่อนเพียงสั้น ๆ ไม่ยืดเยื้อหรือมีฉันทลักษณ์เป็นเพลงที่เป็นที่คุ้นเคยของผู้ฟัง ดังจะเห็นได้ว่า มีการเลือกใช้เพลงฉ่อยมากที่สุดถึง ๖ คลิป อาจเป็นเพราะเพลงฉ่อยเป็นที่รู้จักของคนไทยค่อนข้างมาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากกว่าเพลงพื้นบ้านภาคกลางชนิดอื่น ๆ ในขณะที่เพลงอีแซวเป็นเพลงเฉพาะถิ่น แต่ก็มีศิลปินผู้สร้างสรรค์เพลงอีแซวและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากที่สุด คือ นางเกลียว เสรีกิจ หรือ แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ศิลปินแห่งชาติ (ซึ่งบทความนี้จะใช้ชื่อว่า “แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์”) ซึ่งเป็นผู้ต้นตัวในการผลิตผลงานเชิงวัฒนธรรม ในขณะที่การแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ มักเป็นการแสดงที่บุคคลทั่วไปอาจเคยได้ยินชื่อหรือ

เคยชมตามสื่อต่าง ๆ ได้แก่ ลำตัดและลิเก หรือเป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของถิ่นนั้น ๆ เช่น หนังใหญ่ของวัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

นอกจากนี้ยังมีการนำบทร้องที่ใช้ประกอบการแสดงมาขับร้องเพื่อสื่อสารกับผู้ฟัง โดยบทร้องนั้นจะเป็นเอกลักษณ์ของการแสดงนั้น ๆ ได้แก่ การร้องทำนองราชนิเกริงของการแสดงลิเก นำเสนอโดยศิลปินที่เป็นลิเก แต่ไม่ได้แต่งกายหรือแสดงจับเรื่องอย่างการแสดงลิเกที่สมบูรณ์ การร้องทำนองรำชาติตรีใช้ประกอบการแสดงละครชาตรี และผู้ขับร้องเป็นครูของคณะละครชาตรี แต่ไม่ได้จัดการแสดงละครชาตรีอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานการณ์ที่ไม่เอื้อต่อการจัดการแสดงอย่างเต็มรูปแบบ ส่วนเพลงเขมรไล่ควายเป็นเพลงละครโบราณซึ่งมีทำนองสนุกสนาน ดังนั้นศิลปินจึงเลือกมาใช้ได้อย่างไม่ขัดเขิน

ทั้งนี้ผู้อ่านสามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินผู้สร้างสรรค์การแสดงกับลักษณะการแสดงได้ในตารางที่ ๑ ตารางแสดงรายนามศิลปินและผลงานที่เผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ในระยะเวลาที่ทำการศึกษานี้

๑.๒ ศิลปิน / ผู้สร้างสรรค์การแสดง ปกติแล้วศิลปินพื้นบ้านจะเป็นผู้ประพันธ์ ขับร้อง หรือแสดงด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการแสดงด้วยตนเองเพียงผู้เดียวหรือมีคณะศิลปินเป็นผู้แสดงร่วม ทั้งนี้พบว่าศิลปินผู้ประพันธ์เพลงพื้นบ้านและสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้าน จะเป็นศิลปินหรือผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศิลปะพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งศิลปินแห่งชาติ ศิลปินที่ได้รับการยกย่องหรือได้รับรางวัล ศิลปินพื้นบ้านทั้งที่เป็นหมู่คณะหรือตัวแทนของหมู่คณะ ทั้งที่กำลังประกอบอาชีพเป็นศิลปินและอดีตศิลปิน ตลอดจนศิลปินตลกที่มีประสบการณ์การแสดงเพลงพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีครูอาจารย์ นักเรียนนักศึกษา และกลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจผลิตผลงานเพลงและการแสดงพื้นบ้านสู่สาธารณะ อนึ่ง การที่ศิลปินส่วนหนึ่งผลิตผลงานขึ้นนำเสนอได้เป็นเพราะมีการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรม

๑.๓ ผู้สนับสนุนในการสร้างสรรค์ผลงาน หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทในการสนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินพื้นบ้าน คือ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้ว่าสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในหลายจังหวัดส่งเสริมและสนับสนุนให้ผลิตเพลงและการแสดงพื้นบ้านขึ้นเพื่อเผยแพร่ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนในช่วงมหันตภัยโควิด-๑๙ โดยพบว่า มีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน ๑๓ จังหวัด ในภาคกลางที่อำนวยความสะดวก มอบหมาย และสนับสนุนให้ศิลปินพื้นบ้านผลิตผลงาน ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี กำแพงเพชร จันทบุรี นครราชสีมา ปทุมธานี พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ราชบุรี เพชรบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และสุพรรณบุรี ทั้งนี้ การผลิตผลงานพบว่า มีการใช้งบประมาณของจังหวัดโดยผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการสร้างสรรค์ผลงานของจังหวัดพิษณุโลก ใช้งบประมาณของ โครงการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ ความเข้าใจ การป้องกัน ฝ่าละออง และควบคุมโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) โดยใช้ “บวร”

สำหรับหน่วยงานอื่นในสังกัดของกระทรวงวัฒนธรรม พบว่า สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม สนับสนุนให้จัดทำสื่อเพลงพื้นบ้านเกี่ยวกับโรคโควิด-๑๙ ขึ้น เป็นคลิปสั้น ๆ อธิบายการป้องกันโรค อย่างง่าย ๆ โดยให้ศิลปิน คือ นายศตวรรษ ทรัพย์พิเชฐ และคณะ เป็นผู้ถ่ายทอด นอกจากนี้ ยังพบว่ามีผู้สนับสนุนที่เป็นสถานพยาบาล ซึ่งต้องการให้ความรู้และความเข้าใจกับประชาชนในรูปแบบ สื่อสร้างสรรค์ จึงได้ร่วมมือกับศิลปินพื้นบ้านผลิตสื่อเพลงพื้นบ้านต้านภัยโควิด-๑๙ ขึ้น คือ กรณี แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ร่วมกับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดสุพรรณบุรี สร้างสรรค์เพลงอีสาน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-๑๙ ขึ้น

๑.๔ เนื้อหา เนื้อหาหลักของเพลงและการแสดงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาในเชิง ให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องโรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ ปัจจุบัน ดังนี้

๑.๔.๑ กล่าวถึงสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นทั่วโลกและในประเทศไทย ซึ่งมีทั้ง ภัยธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งการระบาดของโรคโควิด-๑๙ ที่มีความรุนแรงส่งผลกระทบไปทั่วโลก อยู่ในขณะนี้ เช่น ความที่ว่า

“...ไฟไหม้ป่าพาโลกร้อน น้ำท่วมอาหารหาน้อยไม่, คลื่นทะเลมรสุมมารุมเร้า ทุกข์โศกเรื่องเศร้า ไม่เสื่อมคลาย สิ่งแวดล้อมเลวร้ายไม่ลดละ มีแต่กองขยะทั่วไป สัตว์ป่าเข้าบ้าน...(?)...เห็น น้มน้ำมันหรือ เวนสร้างไว้ ปูปลาเกยตื้นช่วงขึ้นชม มีทั้งโคกทั้งตรมพากันตาย ขยะท้องทะเลก็มากล้น นี่เพราะฝีมือคน ไม่ใช่ใคร สิ่งแวดล้อมโรครุนเป็นทุกข์แท้ เห็นทีจะแย่หนอคนไทย...อยู่ฮั่นเมืองจีนข้าดวงจิต อาละวาดโควิด ซิววาย มั่นกระจายจ่ายแจกไปกับฝูงชน ๆ ไม่ว่ามีเงินก็ติดได้ แวดล้อมเมืองไทยไปต่างประเทศ ข้ามน้ำ ข้ามเขตติดใจ...”

(เพลงน้อย - ผศ.กมล บุญเขต และลูกหลานแม่ตะเหลียม ภาชนะทอง บ้านสะเดียง)

๑.๔.๒ กล่าวสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและอันตรายของโรคโควิด-๑๙ โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือในการควบคุมโรค เช่น

“ตระหนักเอาไว้ แต่อย่าไว้วางใจว่าม วิตกพองามใส่ใจใฝ่ถามพร้อมทำความเข้าใจ ให้ความ ร่วมมือ ไม่คอยตั้งข้อต้องร่วมมือร่วมใจ ไม่มองเป็นเรื่องเล็กหมั่นตรวจเช็กร่างกาย เครื่องครัดเอาไว้ ก็ห่างไกลโรคฯ”

(ลำตัด - แม่ศรีนวล ข้าอาจ และลำตัดคณะหวังเต๊ะ)

๑.๔.๓ กล่าวถึงวิธีการป้องกันตัวเองให้ห่างจากโรคโควิด-๑๙ และการยับยั้งการแพร่ ระบาด โดยเน้นย้ำถึงการหลีกเลี่ยงการพบปะสังสรรค์ เว้นระยะห่างทางสังคม สวมหน้ากากอนามัย ล้างมือบ่อยครั้ง รับประทานอาหารปรุงสุกใหม่ ใช้อุปกรณ์ส่วนตัว หากไปในสถานที่เสี่ยงต้องกักตัว ดูอาการของโรคเป็นระยะเวลาสิบสี่วัน ฯลฯ ดังตัวอย่างเช่น

“กินร้อนช้อนเราและอย่าเข้าใกล้ชิด (ซ้ำ) อยู่ห่างกันสักนิดชีวิตจะปลอดภัย อยู่ห่าง ๆ อย่างห่าง ๆ เว้นช่วงเว้นระยะ (ซ้ำ) หนึ่งถึงสองเมตรนะจะเป็นระยะสบายใจ ใครอยู่ในกลุ่มเสี่ยงอย่าหลีกเลี่ยงแจ้งประวัติ รายงานตัวให้ชัดเพราะไวรัสมันร้าย ลิบลิ่วอันตรายก็กลัวได้เด็ดขาด (รับ) อยู่บ้านหยุดเชื้อเพื่อชาติแล้วเพื่อชาติไทย (รับ)”

(เพลงอีแซว - แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์)

บางกรณีมีการให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนโดยจำแนกเป็นรายการแต่ละข้อ เพื่อให้ผู้ฟังสามารถจดจำได้ง่าย

“หนึ่งถ้ามองเห็นคนหมู่ อย่าไปอยู่กับคนมากจะป้องกันมันลำบากทั้งคนไทยคนมอญ ..คนไทยคนมอญ อาจจะติดเชื่อมาอย่าได้เป็นคนหมอง เอ้ย.. คนเมิน ข้อสองเห็นคนไต่กับคนจาม น่าเกรงขามว่าคนจริง อย่าเข้าไปใกล้ทั้งชายทั้งหญิง อย่าชวนคนพูดคนจา หลีกเสี่ยงไม่ได้ให้ใส่หน้ากาก ปิดจมูกปิดปากให้ดีนา อยู่ใกล้คนอื่นจะยืนจะนั่งระวังให้ดี...เนอ แต่ในส่วนข้อสาม โปรดจำทุกข้อสา อย่าเอามือไปลูบหน้า (ดอกหน้าพี่น้องเอ๋ย) ...เป็นข้อเสีย จะตีดน้ำหรือติดเชื้อบางทีมือเราติดเชื้อ จะเข้าจมูกเข้าตา ต่ไปนั้นหนา คือข้อสี่ ก็ขอให้หมั่นล้างมือ ไวรัลกำลังมา เจลสบู่ถูทา น้ำในอ่างล้างมี ...ในอ่างล้างมือ แอลกอฮอล์ล้างมือเราต้องไปหาซื้อไว้ล้างมัน ส่วนข้อห้าคืออาหาร ต้องรับประทานตอนร้อน ๆ หาช้อนกลางมาวางก่อน ป้องกันไวรัสได้อย่างรัว ๆ”

(เพลงโคราช - นายกำปั่น นิธิวรไพบูลย์)

๑.๔.๔ กล่าวถึงช่องทางการติดต่อหน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง โดยกล่าวถึงช่องทางการติดต่อแจ้งข่าวสาร หรือเฝ้าระวังโรค คือ สายด่วนกรมควบคุมโรค และสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) ดังนี้

“ถ้ามีอาการโอหายใจไม่สะดวก จงเร่งบอกพรรคพวกอย่ามาใกล้กาย รีบโทรไปที่ ๑๔๒๒ เก็บตัวอยู่ในห้องไม่ต้องร้องไห้”

(เพลงน้อย - นายยุคล เพียรเสมอ)

“โทร ๑๖๖๙ สายด่วนช่วยชีวิต มหันตภัยโควิดวิกฤตจรดหน้าหวัด หรือโทร ๑๔๒๒ บอกพี่น้องอย่าตระหนก แจ้งกรมควบคุมโรคให้เขาช่วยแก้ไข”

(เพลงอีแซว - แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ร่วมกับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัย)

๑.๔.๕ กล่าวถึงแนวทางการจัดการของรัฐ ได้แก่ กรณีเพลงลำพาลำซำของ นายดิฐดา นุชบุษบา ชุดที่ ๒ กล่าวถึง การสั่งปิดสถานที่ชั่วคราวซึ่งสอดคล้องกับประกาศ โดยกรุงเทพฯ ตามประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง สั่งปิดสถานที่เป็นการชั่วคราว ฉบับที่ ๒ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๓ ดังความที่ว่า

“เจ้าขามแม่ละลอกเอ๋ย ลาหอมดอกดอกเอ๋ยจำปี สถานการณ์โควิด ทางคำสั่งปิด ดังนี้
ขาขอปิ้งเชิญวิ่งไปก่อน ทางการรอนปิดศูนย์การค้า เว้นแต่ซูเปอร์มาร์เก็ตขายอาหารและขายยา อุปกรณ์
ก่อสร้างบอกช่างเชิญพัก ห้างใหญ่ห้างยักษ์ปิดเอ๋ยปิดใจ โกบอลเฮาส์ โฮมโปรเชยโนก๊วดบาย จะมีนัดก็ต้อง
เล็กน้อย เพราะตลาดนัดก็ปิดเช่นกัน เว้นแต่ขายอาหารเอากลับไปกินที่บ้าน...”

(เพลงลำพาลำซำ - นายดิฐดา นุชบุษบา)

๑.๔.๖ กล่าวถึงประเพณีวันสงกรานต์ซึ่งจำเป็นต้องงดการจัดงานสังสรรค์ไป ด้วยภาวะโรคระบาด โดยกล่าวให้ผู้ฟังได้ตระหนักถึงความสำคัญของการกักตัวห่างโรค อยู่บ้านและ ประกอบประเพณีเล็ก ๆ น้อย ๆ ภายในบ้าน ไม่ออกไปเที่ยวเตร่อันอาจเพิ่มภาวะเสี่ยงการติดเชื้อ และ ตักเตือนผู้ที่ไม่ได้อยู่ในภูมิลำเนาของตนอย่าเพิ่งกลับบ้าน ให้ใช้วิธีอื่นในการอวยพรปีใหม่และขอพรผู้ใหญ่ ในบ้าน เช่น ใช้การโทรศัพท์หรือวิดีโอคอลแทน ตัวอย่างดังนี้

“งดเถอะนะงานประเพณี งดสงกรานต์ปีนี้ไม่ว่าที่ไหน ไวรัสจะเลาะมาเกาะเรา โควิดสืบทอด
มาทวนใจ อยู่ต่างจังหวัดงัดกั๊กวล อีสานบ้านตนกลางเหนือได้ งดก่อนครั้นท่านการเดินทาง จะมาเที่ยว
วันว่างให้งดไว้ (นะ). กราบเท้าแม่พ่อจะขอพร คงต้องหยุดไว้ก่อนอยู่ให้ไกล โทรศัพท์อย่าท้อขอพรท่าน
คุยกับลูกกับหลานผ่านออนไลน์...”

(โฆษณาสด - นายมณฑล อโหสิ คณะลิเก ป.ปากควาย)

นอกจากนี้ ศิลปินยังได้ใช้โอกาสวันสงกรานต์อันเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่ไทย ในการอวยพรผู้ฟัง ให้ประสบความสำเร็จความสุขความเจริญ และโดยเฉพาะให้ห่างไกลจากโรคโควิด-๑๙ ที่กำลังระบาดอยู่ในขณะนี้ เช่น

“จะคิดเงินขอให้เงินมากอง จะคิดทองก็ขอให้ทองมาเกย ขอให้สุขสบาย รับแต่ความสบาย
ความทุกข์เก่า ๆ อย่าเอาเข้ามาเกี่ยว อย่าหันหลังไปเหลียว ละไม่ว่าเรื่องอะไร ความเจ็บอย่ารู้ได้ ความไข้
อย่ารู้มี ขอให้เป็นเศรษฐี กันทุก ๆ คนไป”

(เพลงแหล่ - นางจรัส อยู่สุข ครูเพลงพื้นบ้านจังหวัดสิงห์บุรี)

๑.๔.๗ กล่าวถึงลักษณะของเพลงและการแสดงพื้นบ้านอันเป็นผลงานของตน
พบว่า มีหนึ่งประเด็นจากการแสดงเพลงเหย่ย จังหวัดกาญจนบุรี ที่กล่าวถึงการเล่นเพลงเหย่ย หรือ
“รำเหย่ย” ซึ่งเป็นการละเล่นโบราณ มีการร้องและรำโต้ตอบกันเป็นคู่ ๆ เน้นความสนุกสนาน และ
สวยงาม ดังความว่า

(ชาย) ร่ำเหยยเมืองกาญจน์ สืบสานตำนานร้องรำเอย

(หญิง) ร้องรำเป็นคู่ ช่างสายน่าดูจริงเอย”

(เพลงเหยย - ชุมชนบ้านหนองขาว อ.ท่าม่วง)

๑.๔.๘ กล่าวถึงภาวะความเดือดร้อนของอาชีพศิลปิน ในภาวะโรคระบาดที่ขาดการพบปะสังสรรค์ จึงทำให้ศิลปินขาดรายได้ ดำรงชีพด้วยความยากลำบาก และต้องการความช่วยเหลือจากรัฐ ดังตัวอย่างของคณะกรรมการชาตรีจกกล โปร่งน้ำใจ ในการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของศิลปินพื้นบ้านซึ่งกำลังประสบความยากลำบากในสถานการณ์นี้ โดยสื่อสารผ่านการขับร้องเพลง "ร้ายชาตรี" ที่ประพันธ์ขึ้น มีเนื้อความกล่าวว่า

“...วันนี้วิกฤตโควิดลิบเกล้า	ต้องอยู่เหี่ยวเฝ้ารอย่างต่อเนือง
หยุดเชื้อเพื่อชาติอย่างฝืดเคือง	ปากท้องเป็นเรื่องจำเป็น
ลิเลละครหุ่นหนังตะลุงเล่า	พวกเราหม่นหมองต้องยากเข็ญ
อาชีพศิลปินสิ้นประเด้น	ยังไม่เห็นทางรอดปลอดภัย
ขอวิงวอนรัฐบาลของบ้านเมือง	ช่วยให้พ้นฝืดเคืองแก้ไข
กลุ่มศิลปินพื้นบ้านก็คนไทย	จวนจะขาดใจไปตามกัน
โปรดเยียวอาชีพศิลปิน	ทั่วทั้งแผ่นดินทั่วทุกย่าน
เต็นกินรำกินมาเนิ่นนาน	รัฐบาลช่วยหันมองพี่น้องเรา”

(ร้องทำนองร้ายชาตรี - นางจรรุวรรณ สุขสาคร (ครูหมู)

คณะกรรมการชาตรีจกกล โปร่งน้ำใจ)

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การประพันธ์บทเพลงของศิลปินจะเน้นเนื้อหาที่กล่าวถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคระบาดโควิด-๑๙ และประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยจัดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มิใช่เป็นการแสดงตามขนบหรือเนื้อหาตามลักษณะปกติของการแสดงนั้น ๆ เช่น การเล่นเพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงเหยย ลำตัด เพื่อการปฏิพากย์เกี่ยวพาราสิ เช่นเดียวกับการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ซึ่งมีเนื้อหาเป็นไปในลักษณะเดียวกัน

๑.๕ รูปแบบและกลวิธีในการจัดการแสดง การเล่นเพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้านโดยทั่วไปย่อมมีรูปแบบที่ค่อนข้างเป็นขนบ แต่อย่างไรก็ดีเพลงและการแสดงพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบันนี้โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับภาวะโรคระบาดโควิด-๑๙ นั้น มีข้อน่าสังเกตว่า ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้แตกต่างไปจากขนบโบราณหลายประการ ซึ่งการเล่นเพลงพื้นบ้าน แต่เดิมนั้นมีขั้นตอนหรือโครงเรื่องอันกำหนดไว้ชัดเจน สุกัญญา ภัทรราชย์ (๒๕๔๐: ๑๔) กล่าวว่า เพลงปฏิพากย์ของภาคกลางจะต้องดำเนินเรื่องไปตามลำดับ นับตั้งแต่การไหว้ครู บทเกริ่น บทประหรือบททักทาย บทผูกรัก บทส่อหรือลัทธิหาพาหนะ บทชิงชู้หรือบทตีหมากผัว และจบด้วยบทจาก อย่างไรก็ตามเพื่อความเหมาะสม

อาจจะตัดทอนเนื้อหาบางตอนที่ไม่สำคัญหรือไม่เป็นที่สนุกสนานและเพลิดเพลิน ในการเล่นครั้งนั้น ๆ ต้องคํประกอบสำคัญ เช่น บทไหว้ครู บทพระ บทผูกรักและบทจากนั้น จะต้องมิดโดยห้ามขาดไปเสียมิได้ ทว่าการแสดงเพลงพื้นบ้านในปัจจุบันได้มีการเรียงลำดับเหตุการณ์หรือขั้นตอนที่ชัดเจน รวมถึงเนื้อหาการแสดงก็ได้เป็นไปดังอดีต ดังจะเห็นได้จากการแสดงผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันเพลงพื้นบ้านภาคกลางส่วนใหญ่ที่มีลักษณะเป็นเพลงปฏิกายและแต่เดิมจะเน้นหนักไปที่การเกี่ยวพา แต่ปัจจุบันจะถูกนำไปใช้ในการขับร้องเรื่องอื่น ๆ อีกมาก และไม่เน้นที่ความปฏิกาย อีกต่อไป ในบางครั้งอาจไม่มีแม้กระทั่งบทไหว้ครู บทพระ และบทจาก แต่จะกล่าวถึงเนื้อหาที่ต้องการ จะกล่าวในเรื่องนั้น ๆ ที่เดียว ซึ่งการแสดงเพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙ ก็เช่นกัน ทุกเพลงกล่าวถึงเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอโดยไม่มีบทไหว้ครู บทพระ บทจาก ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม แม้การแสดงที่เป็นหมู่คณะก็มีการแบ่งบทบาทให้นักแสดงแต่ละคนกล่าวถึงเรื่องราวที่ตนจะนำเสนอตามลำดับโต้ตอบกัน และให้ความสำคัญไปที่ความสอดคล้องของเนื้อหามากกว่า

ส่วนการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มิได้แสดงเต็มตามชนบ หากเลือกแสดงเฉพาะในจุดที่สามารถประยุกต์ให้บอกเล่าเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ แต่ก็มิละทิ้งชนบไปเสียทีเดียว โดยอาจอธิบายถึงรูปแบบและกลวิธีที่นำมาใช้ในการผลิตสื่อเพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙ ที่เผยแพร่ในรูปแบบวีดิทัศน์ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ได้ดังนี้

๑.๕.๑ การแสดงเชิงสาธิต การแสดงรูปแบบนี้มักถูกสร้างสรรค์โดยศิลปินที่มีผู้สนับสนุน เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด โดยนำเสนอผ่านการจัดการแสดงที่ค่อนข้างเต็มรูปแบบหรือคล้ายคลึงกับการแสดงในภาวะสถานการณ์ปกติให้มากที่สุด หรือมิฉะนั้นก็จัดให้เสมือนหนึ่งเป็นการสาธิตการเล่นเพลงพื้นบ้านหรือการแสดงพื้นบ้านลักษณะนั้น ๆ โดยอาจถ่ายทำโดยใช้กล้องบันทึกภาพตัวเดียวหรือหลายตัวในมุมมองต่าง ๆ ในที่นี้จะยกตัวอย่างกรณีกลุ่มอนุรักษ์หนังใหญ่วัดขนอนร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นการแสดงที่ค่อนข้างเต็มรูปแบบ กล่าวคือ มีการชิงจอหนัง มีวงดนตรีปี่พาทย์ ผู้เชิด และผู้พากย์เจรจา โดยมีเนื้อหาและลักษณะการแสดง ดังนี้

-- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด --

ตัวลิงขากับตัวลิงดำออกต่อสู้ไล่จับกัน

-- ทำเพลงเดี่ยว --

ตัวลิงจับออก ตัวพระฤๅษีและลิงเล็กลิงน้อยออก

(เจรจา)

พระฤๅษี โอ้เจ้าชาวเอ๋ย ทำไมเจ้าถึงได้จับไ้เจ้าดำมันมาอึ้งตึงนั่งเหมือนข้าวตังติดหม้อยังงังงั้น
รู้ไหมว่าตอนนี้ประเทศเราเนี่ยกำลังเกิดวิกฤตอะไรขึ้น ยังมาเล่นไล่จับกันอยู่ได้

- สิงขา รู้ครับพระอาจารย์ ผมเนี่ยได้ไปฟังข่าว ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี ท่านประกาศ
ตอนนี้กำลังเกิดวิกฤตไวรัสโควิด-๑๙ กำลังระบาด แต่ไอ้เจ้าดำนะสิครับ มันกลับไปชวน
พวกลิงเล็กลิงน้อย มั่วสุม
กินเหล้ากัน ผมเห็นแล้วก็จับมาให้พระอาจารย์ทำโทษนะครับ
- ฤๅษี จริงหรือเปล่าเจ้าดำ ที่เจ้าขามันกล่าวหา
- สิงดำ จริงครับพระอาจารย์
- ฤๅษี เออ เจ้าขามเอ๊ย เจ้าได้ทำถูกต้องตามที่รัฐบาลเขามีนโยบายป้องกันไวรัสโควิด-๑๙ ให้อยู่
ห่างกัน ๑-๒ เมตร มีแมสก์ปิดจมูกไม่มั่วสุม ต่างจากไอ้เจ้าดำมันกระทำการทุกอย่างเลย
หัดดูข่าวสถานการณ์บ้านเมืองบ้างนะ เออ นั่นนะ แมสก์สวมจมูกมันก็ไม่มี แหมยังกิน
เหล้าแก้วเดียวกัน ติดโควิด-๑๙ หรือเปล่าก็ไม่รู้ เครื่องวัดไข้พระอาจารย์ก็ไม่มีเสียด้วย
ตามนโยบายของรัฐบาลแล้ว เราต้องกักตัว ไอ้เจ้าดำมันไว้ ๑๔ วัน ถ้ามันไม่ติดโควิด-๑๙
ค่อยเอามันมาลงโทษนะ เจ้าขามเอ๊ย
- สิงขา ดีครับพระอาจารย์ ผมเองก็รู้สึกกลัว ๆ กลัว ๆ เหมือนกัน พระอาจารย์ครับ พระอาจารย์
พอจะมีคาถาป้องกันโรคโควิด-๑๙ ไหมครับ?
- ฤๅษี ได้ ๆ เข้ามาใกล้ ๆ เอาแค่ ๒ เมตรนะ ..ฟังให้ดี, อยู่บ้าน หยุดเชื้อเพื่อชาติ Social
Distancing
- สิงขา โอ พระอาจารย์นี้ทันสมัย
- ฤๅษี เอ้า กัมห้วงรับพร.. จิตตารโธ ธัมมาวิพัสสนิ อายุ วังโณ สุขัง พลัง หายทุกข์หายโรคหาย
จากโรคโควิด-๑๙...เพี้ยง!!

- - ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ - -

เชิดตัวหนังเข้าโรง

(การแสดงหนังใหญ่ – วัดขนอน จ.ราชบุรี [ถอดความโดย คณปกรณ จันทรสมบูรณ์])

จะเห็นได้ว่า การแสดงหนังใหญ่วัดขนอนจะใช้ขนบการแสดงการเชิดหนังใหญ่ค่อนข้าง
เต็มรูปแบบ กล่าวคือ ในด้านเนื้อหาได้เลือกใช้บทจับลิงหัวดำ ซึ่งเป็นบทเบิกโรงที่เป็นที่นิยมมากบทหนึ่ง
มีการใช้เพลงหน้าพาทย์ตามกิริยาตัวละคร คือ เพลงเชิด ใช้ในการต่อสู้กันของสิงขาและสิงดำ เพลงเดี่ยว
ใช้เมื่อสิงขาจับลิงดำได้ และเพลงเสมอ ใช้เมื่อเชิดตัวหนังทุกตัวเข้าโรง มีการพากย์เจรจาโดยผู้เจรจา
ขณะที่ผู้เชิดก็เชิดตัวหนังตามกิริยาที่ผู้เจรจากล่าว กระนั้นก็ยังีมีลดละและปรับแต่งเพื่อความเหมาะสม
ของการแสดง เช่น มิได้มีการโหมโรง พากย์สามตระ เพราะต้องการจะตัดการแสดงมาเพียงช่วงเบิกโรง
จับลิงเท่านั้น การบรรเลงหน้าพาทย์คงจะถูกระบุไว้ในบทการแสดงแล้วและมีการชักซ้อม
ปี่พาทย์จึงสามารถส่งหน้าพาทย์ โดยผู้พากย์เจรจาไม่ได้เรียกหน้าพาทย์เลย ทั้งนี้มีการปรับเนื้อหา
ในบทเจรจากจากเดิมที่กล่าวว่า สิงดำมีนิสัยเเกรและสิงขาจับลิงดำมาเพื่อให้พระฤๅษีสั่งสอนและได้ผูกโยง

เข้ากับสถานการณ์โรคระบาด โดยพระฤๅษีเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องโรคโควิด-๑๙ และการป้องกันโรคระบาด แทนการสอนธรรมะแก่ลิงดำ

จากกรณีดังกล่าวทำให้เห็นว่า แม้การแสดงเชิงสาธิตที่มีการยึดขนบธรรมเนียมของการแสดงค่อนข้างมาก แต่ยังมีการลดละตัดทอนหรือปรับเปลี่ยนลักษณะการแสดงบางอย่างไปบ้าง

๑.๕.๒ การแสดงที่ไม่เป็นทางการ การแสดงรูปแบบนี้มักจะถูกสร้างสรรค์โดยศิลปินพื้นบ้านทั่วไป รวมถึงครู อาจารย์ นักเรียนและนักศึกษาที่ต้องการเผยแพร่ผลงานอย่างเรียบง่าย แต่ก็พบในกรณีที่ผู้สนับสนุนบางรายการ โดยมากมีลักษณะเป็นการบันทึกวีดิทัศน์ด้วยเครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้กล้องบันทึกภาพหรือใช้กล้องจากโทรศัพท์มือถือ โดยตั้งกล้องให้เห็นผู้ขับร้องหรือผู้แสดง ซึ่งอาจมีการตัดต่อด้วยโปรแกรมตัดต่อไฟล์ภาพและเสียงหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ โดยจะเป็นลักษณะการแสดงอย่างไม่เป็นทางการเท่ากับการแสดงเชิงสาธิตที่มีฉากหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ในการแสดงน้อย บางกรณีมีการถือบทการแสดงในขณะที่ขับร้อง บางกรณีไม่ต้องมีเครื่องดนตรีประกอบการขับร้อง แต่จะใช้การให้จังหวะอย่างง่าย ๆ เช่น ประหมื่อ หรือประเข่า โดยมีตัวอย่างการแสดงที่ไม่เป็นทางการ ดังนี้

- กรณีเพลงฉ่อย โดย แม่ทองใบ จินดา คณะโกมินทร์ พูลเขตรกิจ-ทองใบ จินดา เผยแพร่ผลงานโดยการบันทึกภาพด้วยโทรศัพท์มือถือที่เปิดกล้องหน้าให้เห็นใบหน้าของตนเอง ไม่มีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ฉากหรือพื้นหลังไม่ทราบว่ายถ่ายทำที่ใดและไม่ได้มีผลหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อการแสดง

- กรณีนางสมศักดิ์ แสงศิลป์ อดีตศิลปินลิเก มีการขับร้องเพลงราชานิกรัง โดยแต่งกายชุดลำลองถือบทการแสดง นั่งขับร้องบริเวณท้ายรถยนต์กระบะ มีผู้บันทึกภาพนั่งบนท้ายรถและถ่ายทำให้เห็นตัวศิลปิน ฉากหลังเป็นถนน มีรถยนต์จอดและรั้วบ้านคล้ายถ่ายทำในที่พักอาศัยของตน

- กรณีเพลงฉ่อย โดย นายธารณา บุญเลิศ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ขับร้องเพลงฉ่อยโดยตั้งกล้องถ่ายตนเองในขนาดจอภาพครึ่งตัว สวมชุดลำลอง ไม่มีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ และใช้การตบกำกับจังหวะด้วยตนเอง

- กรณีการขับร้องเพลงราชชาติรี โดย นางจารุวรรณ สุขสาคร (ครูหนู) คณะละครชาติรีจกกลโปรงน้ำใจ ประกอบด้วย นักร้องต้นเสียง ลูกคู่ และนักดนตรี (โทน หับ ฉิ่ง เกราะไม้ไผ่) ถ่ายทำในห้องสำนักงานของคณะ นักร้องทุกคนแต่งกายในชุดลำลอง สวมหน้ากากอนามัย นั่งขับร้องตามจุดต่าง ๆ ตามแต่อัธยาศัย ถือบทร้อง นักร้องบางท่านถือเกราะไม้ไผ่เคาะกำกับจังหวะไปด้วย และผู้บันทึกภาพถือกล้องจากโทรศัพท์มือถือถ่ายทอดในลักษณะกวาดสายตาให้เห็นบรรยากาศโดยรวมในห้องนั้น

กรณีดังกล่าวข้างต้นอาจสันนิษฐานถึงเจตนาของศิลปินได้ว่า ศิลปินต้องการจะเผยแพร่และสื่อสารผลงานสร้างสรรค์ของตนต่อสาธารณะ โดยมีต้องคำนึงถึงความเป็นทางการ อันจะเป็นการยุ่งยากมากมาย เพียงแต่ต้องการให้ชื่อของตนเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารข่าวสาร สารความรู้ และความบันเทิงหรือประเด็นอื่น ๆ ตามแต่เจตนาสู่สังคมได้ไม่มากนัก

๑.๕.๓ การแสดงที่สื่อสารโดยประยุกต์สื่ออื่น ๆ การแสดงรูปแบบนี้อาจจัดแสดง คล้ายกับการแสดงเชิงสาธิต แต่จะมีการนำสื่อชนิดอื่น ๆ มาประกอบในวิถีทัศน์ด้วย เช่น การตัดต่อ ด้วยการนำภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาประกอบในวิถีทัศน์ การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารได้ดียิ่งขึ้น เช่น

- กรณีเพลงน้อย โดย นายศราวุธ สุดงูเหลือม ร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก ถ่ายทำการแสดงด้วยการบันทึกเสียงของผู้ขับร้อง จากนั้นทำการตัดต่อวิถีทัศน์ โดยผู้แสดงเป็นนักเรียน แต่งกายด้วยชุดราชปะแตน และข้าราชการในชุดผ้าไทย ร้องรำ ถือบ้ายแสดงคำขวัญ และแสดงบทบาทสมมติ ด้วยการแสดงแนวปฏิบัติในการป้องกันโรค เช่น การสวมหน้ากากอนามัย รับประทานอาหาร ที่สุกใหม่ การวัดอุณหภูมิร่างกาย การกักตัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส เป็นต้น

- กรณีเพลงลำพาวข้าวสาร โดย นายดิฐตา นุชบุษบา (ชุดที่ ๒) กล่าวถึงการป้องกันและหลีกเลี่ยง จากโรคระบาด มีการขับร้องในสตูดิโอส่วนตัว ถ่ายทำให้เห็นการขับร้องหน้าเครื่องบันทึกเสียง และตัดต่อ ภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเข้ามาประกอบ เช่น ภาพท่าอากาศยาน ภาพการล้างชำระมือด้วย แอลกอฮอล์เจล ภาพบุคคลสวมหน้ากากอนามัย ภาพแพทย์และพยาบาลกำลังตรวจผู้ป่วย ภาพการฉีดพ่น ฆ่าเชื้อในสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

กรณีศึกษาดังกล่าวอาจทำให้เห็นถึงศิลปินที่มีผู้สนับสนุนหรือศิลปินรุ่นใหม่ที่มีความชำนาญ ด้านเทคโนโลยี จึงสามารถจัดทำวิถีทัศน์ของตนที่ประกอบด้วยสื่อที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถสื่อสาร เข้าถึงผู้ชมผู้ฟังได้ง่ายยิ่งขึ้น และเป็นวิธีการปรุงแต่งสารให้น่าสนใจได้เป็นอย่างดี

๑.๕.๔ การบันทึกเฉพาะเสียง เป็นรูปแบบการแสดงที่มีการบันทึกเฉพาะเสียงการแสดง ได้แก่ เสียงของผู้แสดงและเสียงดนตรีประกอบ จากนั้นจึงนำมาเผยแพร่ โดยอาจใช้รูปและข้อความ เพียงรูปเดียวหรือหลายรูปประกอบเสียงการแสดงนั้น โดยมีได้เห็นภาพเคลื่อนไหวของนักแสดง พบใน ๒ กรณี คือ

- กรณีลำตัด โดย นางศรีนวล ขำอาจ (แม่ศรีนวล คณะลำตัดหวังเต๊ะ) บันทึกเสียงการแสดง ลำตัด และนำภาพการแสดงของคณะที่แสดงในหลาย ๆ โอกาสมาประกอบไฟล์เสียงนั้น โดยภาพดังกล่าว มิได้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สื่อสาร

- กรณีเพลงโคราช โดย นายกำป็น นิธิวรโพธิ์ (ศิลปินกาเหว่า โชคชัย) ร่วมกับ สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา บันทึกเสียงการขับร้องเพลงโคราชของศิลปิน จากนั้นนำภาพศิลปิน ตราสัญลักษณ์หน่วยงานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และตราประจำจังหวัด ประกอบข้อความ “เพลงโคราช ต้าน Covid-๑๙” นำมาประกอบไฟล์เสียงนั้น

ตามความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า การบันทึกเฉพาะเสียงแล้วนำมาประกอบภาพนี้ มีข้อดี คือ ผู้จัดทำวิถีทัศน์กับศิลปินหรือนักแสดงไม่จำเป็นต้องมาพบปะกัน ศิลปินเพียงบันทึกเสียงและ ส่งให้ผู้จัดทำนำมาประกอบภาพ จึงทำให้ลดความเสี่ยงของโรคระบาดตามแนวทางการเว้นระยะห่าง ในสังคม และจากการวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบและกลวิธีการนำเสนอดังกล่าว ทำให้เห็นว่า ศิลปิน

ต้องตอบโจทย์ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อสื่อสารข้อมูลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในสังคม เพราะหากแสดงตามชนบ อย่างเคร่งครัดโดยไม่มีการพลิกเพลง เปลี่ยนแปลง และบูรณาการตามสภาพแวดล้อม กรอบกำหนดความตายด้วยย้อมรังวัดมิให้การแสดงเกิดพลวัตและถูกทอดทิ้งห่างจากความสนใจของผู้เสพผลงานไปในที่สุด แต่ในขณะเดียวกันศิลปินต้องตอบโจทย์ความเป็นตัวตนของตนเองและการแสดงในแต่ละรูปแบบด้วย เพราะหากเพลงหรือการแสดงนั้นมีการฉีกจากชนบมากเกินไปย่อมทำให้เกิดการสูญเสียลักษณะอันโดดเด่นของเพลงและการแสดงนั้น ๆ ดังนั้นจึงยังต้องคงชนบทางด้านการแสดงออก และชนบทางเนื้อหาหลายประการไว้

๒. บทบาทของเพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับโควิด-๑๙
จากการวิเคราะห์เนื้อหาและบริบทการนำเสนอของเพลงและการแสดงพื้นบ้านที่นำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ดังกล่าวมาข้างต้น พบว่า เพลงและการแสดงพื้นบ้านมีบทบาทต่อบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ บทบาทต่อศิลปิน

๒.๑.๑ เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นผลงานที่ศิลปินผลิตออกสู่สังคม ศิลปินมีบทบาทและหน้าที่ในการสร้างความบันเทิงต่อสังคม ในขณะเดียวกันยังสร้างสรรค์สังคมผ่านสื่อที่ตนสื่อสาร เพลงและการแสดงพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงนี้จึงเป็นผลงานที่ศิลปินในฐานะคนของสังคม เป็นสื่อมวลชนผู้สื่อสารสิ่งต่าง ๆ อันดีงามสู่สังคมและผลิตขึ้นเพื่อสังคม ดังบทที่กล่าวถึงศิลปินว่า มีบทบาทเป็นอีกหนึ่งตัวแทนสื่อสารข่าวสารสู่สังคมในภาวะวิกฤต ดังนี้

“(ท่อนสร้อย) โควิดไนน์ทีน ศิลปินขอเป็นตัวแทน (ซ้ำ) โรคร้ายเหลือแสน ขอบอกแฟน ๆ ให้รู้เอาไว้ เราต้องระวังและต้องยับยั้งการแพร่กระจาย เริ่มจากตัวเราไม่รอเขาหรือใคร ป้องกันตัวได้ จะปลอดภัยโรคฯ”

(ลำตัด – แม่ศรีนวล ขำอาจ และลำตัดคณะหวังเต๊ะ)

๒.๑.๒ เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ศิลปินมีหน้าที่อนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์ สำหรับศิลปินพื้นบ้านเองศิลปะแขนงนี้มีได้เป็นแต่เพียงเครื่องมือเลี้ยงชีพ หากมีคุณค่าในแง่วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ศิลปินมีหน้าที่จะต้องอนุรักษ์สืบสาน ดังจะเห็นได้ว่า แม้ในภาวะวิกฤตการณ์เช่นนี้การผลิตผลงานเพลงและการแสดงพื้นบ้านเผยแพร่สู่สังคมก็เป็นกิจกรรมที่ศิลปินพื้นบ้านหลายกลุ่มปฏิบัติเพื่อแสดงถึงจิตวิญญาณในการสืบสานและสร้างสรรค์เพลงพื้นบ้านให้มีบทบาทในสังคม เช่น กรณีอดีตศิลปินลิเกที่ปัจจุบันมิได้แสดงลิเกแล้ว แต่ได้กลับมาสร้างสรรค์ผลงานด้วยการร้องเพลง ราชันเกริงเกี่ยวกับโรคโควิด-๑๙ เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์โดยผ่านทางเฟซบุ๊กส่วนตัวของบุตรชาย ซึ่งสิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการสืบสานวัฒนธรรมแขนงนี้ในฐานะผู้เคยประกอบอาชีพศิลปิน แม้ปัจจุบันก็ยังรักและต้องการสืบทอดศิลปะแขนงนี้อยู่

อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า หน้าที่ในการอนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้มีได้ขึ้นอยู่กับ “ศิลปินอาชีพ” แต่เพียงฝ่ายเดียว คือ จากการศึกษาพบว่า มีผู้สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และผู้สนใจทางด้านวัฒนธรรมอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบุคคลเหล่านี้คือกำลังหนุนของศิลปินอาชีพที่จะสานต่องานอนุรักษ์เพลงและการแสดงพื้นบ้านในอนาคต

๒.๑.๓ เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ แสดงออกถึงตัวตนของศิลปิน โดยศิลปินพื้นบ้านคณะหนึ่ง ๆ อาจมีขอบเขตการจัดการแสดงอยู่ในวงจำกัด การเผยแพร่ผลงานในสื่อสังคมออนไลน์ จึงทำให้มีผู้รู้จักมากขึ้น และอาจเพิ่มช่องทางในการหารายได้ ทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนผลงานกับศิลปินกลุ่มอื่น ๆ ดังที่มีการแชร์โพสต์ คลิปวิดีโอทัศนของศิลปินคณะต่าง ๆ ลงในเพจสมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย ซึ่งมีผู้ติดตามอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น ประสบการณ์ในการแสดง ฯลฯ กับศิลปินกลุ่มอื่น ๆ ด้วย สำหรับศิลปินที่มีใช้ศิลปินอาชีพ เช่น นักเรียนนักศึกษา ครูอาจารย์ และผู้สนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสามารถในการแสดงพื้นบ้านและสร้างสรรค์ผลงานขึ้น แล้วนำมาโพสต์หรือได้รับการแชร์มาในเพจหรือกลุ่ม ก็จะเป็นโอกาสหนึ่งที่จะได้รับข้อคิดเห็นและคำติชม เพื่อสร้างสรรค์ผลงานต่อไปในอนาคต

๒.๑.๔ เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นช่องทางที่ศิลปินใช้ระบายความอัดอั้น กดดัน จากภาวะการใช้ชีวิตที่ลำบากและต้องการความช่วยเหลือเยียวยา ศิลปินพื้นบ้าน ในฐานะอาชีพ “เต็นกินรำกิน” ด้วยการใช้ศิลปะเป็นสื่อในการถ่ายทอดความบั่นทึงแลกเปลี่ยนกับค่าจ้าง ทว่าในสภาวะเช่นนี้ส่งผลทำให้หารายได้จากการออกงานของศิลปินเหล่านี้น้อยลงลงไป บางคณะได้รับความลำบากอยู่ในขั้นประสพภัยเพราะไม่มีรายได้เลย ขณะที่การเจือจางของรัฐยังเข้าไม่ถึงทุกกลุ่ม ศิลปินพื้นบ้านเป็นกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นการออกมาสื่อสารต่อสังคมถึงความทุกข์ยากด้วยการใช้เพลงและการแสดงพื้นบ้านในรูปแบบของตนเป็นกระบอกเสียงเพื่อร้องขอความช่วยเหลือ ดังกรณีคณะละครชาตรีจกกล โปร่งน้ำใจ ที่ออกมาเป็นตัวแทนของศิลปินพื้นบ้านหลายกลุ่มที่กำลังประสบปัญหาความเดือดร้อนจากการขาดรายได้ในช่วงมหันตภัยโควิด-๑๙ นี้

๒.๒ บทบาทต่อผู้สนับสนุนการแสดง โดยเพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นผลจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้สนับสนุนการแสดงตามบทบาทหน้าที่และพันธกิจขององค์กร

จากการศึกษาพบว่า สำนักวัฒนธรรมจังหวัดในภาคกลางจำนวน ๑๓ จังหวัด เลือกใช้เพลงและการแสดงพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นเป็นสื่อในการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ในช่วงมหันตภัยโควิด-๑๙ จากการปฏิบัติดังกล่าวของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นหน้าที่ขององค์กรที่สอดคล้องกับกฎกระทรวง การแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้อ ๔ ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค ที่กล่าวว่า สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมีหน้าที่สำคัญคือ

(ก) ประสานงานและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของกระทรวงในส่วนภูมิภาค รวมทั้งดำเนินการประสาน และสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด

(ข) ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่จังหวัด...

จะเห็นได้ว่า สำนักงานวัฒนธรรมแต่ละจังหวัดได้ปฏิบัติตามกฎกระทรวงดังกล่าว โดยติดต่อและประสานศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงเพื่อเผยแพร่ข่าวสารความรู้ในภาวะโควิด-๑๙ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณ จากนั้นจึงเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะในนามของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับศิลปิน

นอกจากนี้ยังมีกรณีที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ร่วมกับแม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ในการสร้างสรรค์เพลงอีแซว เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด-๑๙ ซึ่งการเผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในภาวะโรคระบาดย่อมเป็นภารกิจที่โรงพยาบาลพึงปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการระบาดของโรค ด้วยการให้ความรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ยับยั้งการแพร่ระบาดของโรค และลดภาระงานของบุคลากรทางการแพทย์ ทั้งนี้ผลงานดังกล่าวถือเป็นผลงานการปฏิบัติงานของโรงพยาบาลด้วย

๒.๓ บทบาทต่อผู้ชมผู้ฟัง ผู้ชมผู้ฟังเป็นบุคคลสำคัญยิ่งเพราะมีสถานะเป็นผู้รับสาร เนื้อหาที่ศิลปินถ่ายทอดย่อมตกในการรับรู้และไตร่ตรองของผู้ชมผู้ฟังทั้งสิ้น การจะเชื่อถือและปฏิบัติตามข้อแนะนำและข้อคิดที่ศิลปินสื่อสารมาในการแสดงพื้นบ้านนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ชมผู้ฟัง บทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านที่มีต่อผู้ชมผู้ฟัง ดังนี้

๒.๓.๑ เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงและความสนุกสนาน โดยบทบาทหน้าที่ของเพลงและการแสดงทุกชนิดย่อมเป็นสิ่งที่เน้นให้ความบันเทิงอยู่แล้ว เพลงและการแสดงพื้นบ้านที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงโควิด-๑๙ จึงเป็นอีกสื่อหนึ่งที่สร้างความบันเทิง คลายความเครียดแก่ผู้ฟัง ดังเห็นได้จากหลายผลงานที่มีการใช้ภาษา การแสดงออกของนักแสดง เนื้อหาที่เน้นความสนุกสนานและคลายความวิตกกังวล เช่น กรณีเพลงเขมรไล่ควายของนายพิเชษฐ์ เอี่ยมชานนา (โย่ง เขมรยิ้ม) ศิลปินตลก ที่ว่า

“มาทำมาละไอ้โควิด ไม่ต้องมาติดคนไทย ไป ไป ๆ ๆ ๆ ไม่ต้องอยู่เมืองไทยไปให้พ้นเมืองไทย
อย่ามารบกวนคนไทย เอ็งจะไปไหนก็ไป ให้รีบไป ไปซะไป ๆ แล้วเอ็งก็ไม่ต้องกลับมาเมืองไทย ไป ไป ๆ ๆ”

(เพลงเขมรไล่ควาย ร้องเนื้อเต็ม – นายพิเชษฐ์ เอี่ยมชานนา)

ด้วยจังหวะและลีลาของเพลงเขมรไล่ควายซึ่งเป็นเพลงไทยเดิมจังหวะสองชั้น มีทำนองแสดง ความครื้นเครงอยู่ในตัว ประกอบกับบทร้องที่แสดงความรู้สึกในเชิงที่น่ายินดี และบทบาทของศิลปินเอง ซึ่งเป็นศิลปินตลก มีกิริยาท่าทางชวนขัน จึงทำให้ผู้ชมผู้ฟังรู้สึกขบขัน คลายความเครียดได้

ส่วนเพลงและการแสดงพื้นบ้านของกรณีอื่น ๆ ก็มีการใช้ภาษาและเนื้อหาที่เรียกอารมณ์ สนุกสนาน โดยใช้ภาษาที่ทันสมัย มีกลวิธีการนำเสนอที่ดึงดูดโดยการใช้น้ำเสียงที่กระตุ้นความสนใจ มีการเสียดสีล้อเลียนด้วยสถานการณ์หรือประเด็นที่น่าสนใจ เช่น

“สายเมาเราเพื่อนาย ครึ่งกระจายเสียดายจริงหนอ ปิดแล้วนะจะนั่งชิลขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ...”

“ทั้งเจาะและสักก็พักนะเพ่ พิเศษโดนเท ค่ายมวยโดนทิ้ง แหล่งโควิดกระจายมากมายไม่ไหวจริง ๆ..”

“นักเลงไก่นักเลงกตปลา คงต้องเลิกราและรีบกลับไป บังไกลั่นลาให้อาหารปลาสบายใจ

นะโมตัสสะ ภควโต อรหโต สัมพุทธัสสะ สวดมนต์สงบใจก่อนปิดแผงเช่าพระ

หมอดูไม่คุ้มหมอดูต้องเก็บกระเป๋าจากที่ทำงาน มาดูดวงออนไลน์นั่งไลฟ์สดอยู่ในบ้าน”

(เพลงลำพาวข้าวสาร - นายดิฐตา นุชบุษบา)

เพลงและการแสดงพื้นบ้านจึงเป็นสื่ออีกช่องทางหนึ่งที่ได้รับสารจะได้รับความบันเทิงจากการเสพผลงาน ซึ่งต้องยอมรับว่าในภาวะอันตึงเครียดนี้ภูมิคุ้มกันทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นประชาชนจึงไม่ควรตื่นตระหนกหรือหวาดวิตกมากเกินไป เช่นที่มักกล่าวกันว่า “ตระหนกแต่อย่าตระหนก” ดังนั้นสื่อบันเทิงซึ่งช่วยคลายเครียด ลดความวิตกกังวลของผู้ชมผู้ฟังจึงมีบทบาทสำคัญในการกล่อมเกลาร่างกาย ความรู้สึกของประชาชนให้ลดความตึงเครียดลงได้

๒.๓.๒ เพลงและการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคโควิด-๑๙ ผู้ชมผู้ฟังเพลงและการแสดงพื้นบ้านดังกล่าวจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคโควิด-๑๙ ทั้งสถานการณ์การระบาด การควบคุมโรค การป้องกันตัวให้ห่างจากโรค การรักษาเยียวยา นโยบายของรัฐในการป้องกันและแก้ไขปัญหาจากโรคระบาด การตระหนักถึงความสำคัญในการให้ความร่วมมือกับนโยบายสาธารณสุขต่าง ๆ เพื่อแก้ไขและขจัดภาวะโรคระบาดที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนี้ อาจกล่าวได้ว่าเพลงและการแสดงพื้นบ้านยังเป็นเครื่องมือกลาย ๆ ที่ช่วยกำหนดให้ผู้ชมผู้ฟังที่ได้รับความรู้นั้นปฏิบัติตามนโยบายและมาตรการดังกล่าวอีกด้วย

๒.๔ บทบาทต่อสังคม เพลงและการแสดงพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงมหันตภัยโควิด-๑๙ มีบทบาทสำคัญในสังคม คือ เป็นเครื่องมือบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

การระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่เป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่จะต้องถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์โลก ด้วยส่งผลกระทบต่อประชาคมโลกเป็นวงกว้าง จำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจำนวนมาก อาจเรียกได้ว่าเป็นเรื่องท้าทายต่อมนุษยชาติโดยเฉพาะในวงการแพทย์และสาธารณสุขที่ต้องแก้ไขปัญหา ทั้งนี้นักวิจัย นักวิชาการ นักเขียน นักข่าวและสื่อมวลชนสายงานต่าง ๆ ย่อมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ครั้งนี้ รวมถึงศิลปินซึ่งเป็นผู้ผลิตผลงานที่บันทึกถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ด้วย นอกจากสารสนเทศอันเป็นข้อเท็จจริงแล้วย่อมถูกปรุงแต่งไปด้วยลักษณะของศิลปะด้วย ดังจะเห็นว่าผลงานเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงมหันตภัยโควิด-๑๙ ล้วนมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ครั้งนี้ และเป็นงานที่ยังแฝงด้วยคุณค่าทางศิลปะ ทั้งวรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ คีตศิลป์

ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ ฯลฯ ประกอบขึ้นจากทัศนคติต่าง ๆ กัน แล้วแต่บทบาทและสถานะในสังคมของผู้สร้างสรรค์ เพลงและการแสดงเหล่านี้ย่อมถูกบันทึกเป็นสื่อเสนอรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้น กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ เป็นบันทึกไว้อย่างสำคัญ

จะเห็นได้ว่า บทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙ ที่มีต่อบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคมของ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) โดยเป็นคติชนที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ผู้รับสาร ถึงแม้ว่าสังคมปัจจุบันอาจไม่ได้มีลักษณะเป็นสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่าอีกต่อไป ทว่าผู้รับสารที่ยังแสพสิ่งที่ให้ความรู้ผ่านการชมและฟังก็มีอยู่จำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีหน้าที่รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคมโดยสร้างความตระหนักถึงความสำคัญในการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันและควบคุมโรค ด้วยการปฏิบัติตามนโยบายการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลอย่างเคร่งครัด เป็นช่องทางให้ได้รับความเพลิดเพลิน รวมทั้งเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจโดยเฉพาะความรู้สึกของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับผลกระทบจากโรคระบาดแต่ไม่ได้รับการเยียวยาที่สมควร

เมื่อพิจารณาจากงานศึกษาของ สุกัญญา สุจนายา ที่กล่าวถึงบทบาทของเพลงพื้นบ้านในสังคมไทย พบว่า บทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดโควิด-๑๙ มีความสอดคล้องกับการศึกษาดังกล่าวเช่นกัน ได้แก่ เป็นงานที่ให้ความบันเทิง ให้การศึกษา ช่วยควบคุมสังคม เป็นพื้นที่ระบายความคับข้องใจ และทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชน ด้วยการเปลี่ยนช่องทางการสื่อสารมานำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์เท่านั้น

การดำรงอยู่ของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางกับการช่วงชิงพื้นที่บนเวทีสื่อสังคม

จากการวิเคราะห์การนำเสนอและบทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เกี่ยวข้องกับมหันตภัยโควิด-๑๙ ทำให้เห็นว่า “สื่อท้องถิ่น” ประเภทนี้ ซึ่งแต่เดิมมีการนำเสนออยู่ในวงแคบ ๆ มีความพยายามที่จะพลิกแพลงกลวิธีการสื่อสารในทุกด้านเพื่อจะได้ก้าวขึ้นมาเป็นพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งอยู่บนเวทีสื่อสังคม ด้วยการนำจุดเด่นในด้านของการให้ความบันเทิงขึ้นมาใช้นำเสนอข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ยาก โดยเฉพาะเป็นการย่อยสื่อที่สื่อสารโดยรัฐให้ผู้ชมผู้ฟังสามารถรับรู้เข้าใจเรื่องราวของโรคระบาดโควิด-๑๙ ได้ง่ายขึ้น โดยพบว่า เมื่อเกิดสถานการณ์ที่เป็นที่สนใจของสังคม ศิลปินกลุ่มต่าง ๆ มักจะหยิบยกประเด็นนั้นขึ้นมาผลิตซ้ำ ตีความ รวมถึงสร้างสรรค์ใหม่ในรูปแบบของตนเองและเผยแพร่สู่สาธารณะ เช่น กรณีข่าวฆาตกรรม ‘น้องชมพู่’ ซึ่งเป็นคดีสะเทือนขวัญ กระทบกระเทือนจิตใจของผู้คนส่วนใหญ่ สำนักข่าวต่าง ๆ ต่างจับตาประเด็นนี้อย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด ทั้งนี้มีระยะหนึ่งที่ ‘ลุงพล’ ผู้เกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าวได้รับความสนใจอย่างมากจากสื่อหลายกระแส มีศิลปินนำเรื่องราวดังกล่าวมาเสียดสีผ่านบทเพลง “อยากเป็นป่าต้นแพนลุงพล” ซึ่งได้รับความสนใจจากคนจำนวนมาก โดยมียอดรับชมเฉพาะในเว็บไซต์ YouTube ถึงกว่าห้าแสนครั้ง และยังมีผู้นำเพลงดังกล่าวมา Cover และโต้ตอบใหม่ในบทเพลง “ไม่อยากจะป้าต้น” อีกด้วย

ในกรณีของศิลปินพื้นบ้านเองก็เช่นกัน การหยิบยกประเด็นสังคมที่กำลังดำเนินอย่างเข้มข้นเช่น การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ขึ้นมานำเสนออีกเป็นไปโดยเจตนาหนึ่ง คือ ต้องการช่วงชิงพื้นที่บนเวที สื่อสังคมเพื่อการดำรงอยู่ของศิลปะแขนงนี้และการสร้างตัวตนของตนในเวทีสื่อ โดยหวังว่าจะมีผู้รับสารที่เข้าถึงสื่อของตนมากขึ้น และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สื่อประเภทนี้ขึ้นจำนวนมาก ทั้งตลอดระยะเวลาที่ผู้เขียนทำการศึกษาและหลังจากนั้นเป็นต้นมา โดยศิลปินพื้นบ้านได้มีพัฒนาการ ในการนำเสนอเพลงและการแสดงในรูปแบบของตนเพื่อเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์อีกหลายวิธี

สรุป

เพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลางที่เผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับมหันตภัยโควิด-๑๙ เป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปิน นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ โดยเลือกเพลงและการแสดงพื้นบ้านที่เป็นที่รู้จัก หรือเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยในบางกรณีมีผู้สนับสนุนในการผลิตหรือสร้างสรรค์ ได้แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสถานพยาบาล ได้ร่วมกับศิลปินในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงและการแสดงพื้นบ้าน สื่อสังคม เพลงและการแสดงดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์โรคโควิด-๑๙ ทั้งที่มา ความสำคัญ แนวทางการป้องกันยับยั้งการระบาด การรักษา ช่องทางการติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นโยบายในการรับมือโรคของภาครัฐ รวมถึงได้แฝงลักษณะเด่นของเพลง และกล่าวถึงความยากลำบากในการใช้ชีวิตของศิลปิน การเรียบเรียงเนื้อหาและลักษณะการแสดงมักไม่ได้ยึดติดกับขนบดั้งเดิมของเพลงซึ่งมักเป็น เพลงป๊อปปูล่าหรือการแสดงที่มักเล่นเป็นเรื่องราว หากศิลปินใช้วิธีการจับประเด็นเนื้อหาที่ต้องการ สื่อสารขึ้นมากล่าวถึงเลยทีเดียว หรือมีฉะนั้นจะพลิกเพลงและบูรณาการรูปแบบการแสดง เนื้อหา การแสดงให้เน้นถึงสถานการณ์โควิด-๑๙ โดยรูปแบบการแสดงมีทั้งการแสดงเชิงสาธิต การแสดงที่ไม่เป็นทางการ การแสดงที่สื่อสารโดยการประยุกต์สื่ออื่น ๆ และการบันทึกเฉพาะเสียง

บทบาทของเพลงและการแสดงพื้นบ้านมีทั้งในด้านบทบาทต่อศิลปิน โดยเพลงและการแสดงพื้นบ้านมีสถานะเป็นผลงานที่ศิลปินแสดงออกสู่สังคม เป็นวัฒนธรรมที่ศิลปินมีหน้าที่อนุรักษ์ เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์และแสดงออกถึงตัวตนของศิลปิน รวมทั้งเป็นช่องทางระบายความอัดอั้น ความกดดันจากภาวะการใช้ชีวิตที่ลำบากและต้องการความช่วยเหลือ สำหรับบทบาทต่อผู้สนับสนุน การแสดงเพลงและการแสดงพื้นบ้านที่ใช้สื่อสารข้อมูลข่าวสารในช่วงมหันตภัยโควิด-๑๙ เป็นผลงานขององค์กรตามบทบาทหน้าที่ ทั้งองค์กรทางวัฒนธรรมที่มีหน้าที่ส่งเสริมวัฒนธรรม และองค์กรสาธารณสุขที่มีหน้าที่ให้ความรู้ สร้างภูมิคุ้มกันแก่ประชาชน ใช้เพลงและการแสดงพื้นบ้าน เป็นสื่อในการสื่อสารไปถึงประชาชน ส่วนบทบาทที่มีต่อผู้ชมผู้ฟัง เพลงและการแสดงพื้นบ้านย่อมให้ความบันเทิง คลายเครียด ลดความวิตกกังวลในภาวะโรคระบาด ให้ความรู้ในการรับมือกับภาวะโรคระบาด รวมถึงเป็นเครื่องมือกำหนดให้ผู้ชมผู้ฟังปฏิบัติตามนโยบายและมาตรการในภาวะโรคระบาด สุดท้ายเพลงและการแสดงพื้นบ้านมีบทบาทต่อสังคมในฐานะเครื่องมือบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม คือสถานการณ์โควิด-๑๙ ครั้งนี้ซึ่งเป็นภาวะที่ส่งผลกระทบไปทั่วโลก นอกจากจะบันทึกด้วยข้อมูลข้อเท็จจริงแล้ว ยังรังสรรค์ขึ้นด้วยคุณค่าทางศิลปะอีกด้วย และที่สำคัญที่สุดเพลงและการแสดงพื้นบ้าน

ภาคกลาง เป็นสื่อสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำรงอยู่ของศิลปะอันเกิดแต่ศิลปินพื้นบ้านที่เป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคม ที่ทำหน้าที่สืบสาน ถ่ายทอดภูมิปัญญาอันเป็นมรดกจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง พลิกแพลงไปตามพลวัตของสังคม แต่ก็ยังไม่ทอดทิ้งภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า หากค่อย ๆ ปรับตัวไปกับกระแสสังคมที่เชี่ยวกราก ความพยายามในการรักษาวัฒนธรรมนี้ ควรได้รับการเห็นคุณค่าจากทุกฝ่าย และหวังว่าท่ามกลางวิกฤตการณ์โควิด-๑๙ นี้ ศิลปินพื้นบ้านจะไม่ถูกทอดทิ้งให้เสียชีวิต หากได้รับการช่วยเหลือจุนเจือจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่นเดียวกันประชาชนทุกกลุ่ม ในฐานะที่ศิลปินก็เป็นผู้หนึ่งที่ร่วมสร้างสรรค์สังคมด้วยสุนทรียศาสตร์ กล่อมเกล้าโลกมนุษย์ให้งดงามขึ้นด้วยพลังของศิลปะต่อไป

ตารางที่ ๑ ตารางแสดงรายนามศิลปินและผลงานที่เผยแพร่ผ่าน Social media ในระยะเวลาที่ทำการศึกษา

รายนามศิลปิน / สร้างสรรค์การแสดง	สถานะ / อาชีพ / ตำแหน่ง	ผลงานที่เผยแพร่โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด			ผลงานที่เผยแพร่โดยศิลปินเอง		
		เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน	เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน
๑. นายสะเทือน นาคเมือง	ศิลปินภูมิปัญญาทางด้าน วัฒนธรรม		ลิเก (กำแพงเพชร)				
๒. นางศรีนวล ขำอาจ (แม่ศรีนวล คณะลำตัด หวังเต๊ะ)	ศิลปินแห่งชาติสาขา ศิลปะการแสดง (ศิลปะพื้นบ้าน-ลำตัด)		ชุดที่ ๑ ลำตัด (ปทุมธานี)			ชุดที่ ๒ ลำตัด	
๓. นายดิฐดา นุชบุษบา	ครู วิทยานาฏศิลป์	ชุดที่ ๑ เพลงลำ พาวสาร (ปทุมธานี)			ชุดที่ ๒ และ ๓ เพลงลำพาว ข่าวสาร		
๔. นายมณฑล โอโหสิ คณะ ลิเก ป.ปากควาย ร่วมกับ โขนเด็กโรงเรียนวัดหนองไผ่	ศิลปินพื้นบ้าน และโรงเรียน		โขนสด (พิจิตร)				
๕. นายศราวุธ สุดงูเหลือม	แชมป์เพลงแหล่ รายการคุณพระประชัน	เพลงฉ่อย (พิษณุโลก)					

รายนามศิลปิน / สร้างสรรค์การแสดง	สถานะ / อาชีพ / ตำแหน่ง	ผลงานที่เผยแพร่โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด			ผลงานที่เผยแพร่โดยศิลปินเอง		
		เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน	เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน
๖. ผศ.กมล บุญเขต และลูกหลานแม่ตะเหลียม ภาชนะทอง บ้านสะเดียง	ศิลปินพื้นบ้าน	เพลงฉ่อย (เพชรบูรณ์)					
๗. นางเกลียว เสรีกิจ (แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์)	ศิลปินแห่งชาติสาขา ศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน-อีสาน)	ชุดที่ ๑ เพลงอี แซว (สุพรรณบุรี)			เพลงอีแซว ชุดที่ ๒ (ของ ตนเอง), ชุดที่ ๓ (ร่วมกับ รพ.เจ้าพระยา ยมราช)		
๘. คณะลิเกเด็ก วัดโพธิ์เก้าต้น	คณะศิลปินเยาวชน		ลิเก (ลพบุรี)				
๙. นางจำรัส อยู่สุข ครูเพลงพื้นบ้าน จังหวัดสิงห์บุรี	ศิลปินภูมิปัญญา	เพลงแหล่ (สิงห์บุรี)					
๑๐. กลุ่มอนุรักษ์หนังใหญ่ วัดขนอน อำเภอโพธาราม	ศิลปินพื้นบ้าน / วัด		หนังใหญ่ (ราชบุรี)				

รายนามศิลปิน / สร้างสรรค์การแสดง	สถานะ / อาชีพ / ตำแหน่ง	ผลงานที่เผยแพร่โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด			ผลงานที่เผยแพร่โดยศิลปินเอง		
		เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน	เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน
๑๑. เยาวชนกลุ่มรักไทย ร่วมกับโรงเรียนเบญจมเทพ อุทิศจังหวัดเพชรบุรี	คณะศิลปินเยาวชน		ลำตัด (เพชรบุรี)				
๑๒. ชุมชนบ้านหนองขาว อำเภอดำรง	ศิลปินพื้นบ้าน	เพลงเหย่ย (กาญจนบุรี)					
๑๓. คณะเพลงพื้นบ้าน วิชัยราชันย์	ศิลปินพื้นบ้าน		ลำตัด (จันทบุรี)				
๑๔. นายกำปั่น นิธิวร ไพบุลย์ (ศิลปินกาเหว่า โชคชัย)	ศิลปินพื้นบ้านอีสานแห่งชาติ	เพลงโคราช (นครราชสีมา)					
๑๕. ชมรมเพลงพื้นบ้าน “จัดจ้าน” วัดพรหมฯ	ชมรมเพลงพื้นบ้าน				เพลงฉ่า (ฉ่อย เหนือ)		

รายนามศิลปิน / สร้างสรรค์การแสดง	สถานะ / อาชีพ / ตำแหน่ง	ผลงานที่เผยแพร่โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด			ผลงานที่เผยแพร่โดยศิลปินเอง		
		เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน	เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน
๑๖. นายพิสุจน์ ใจเที่ยงกุล	ครู (เกษียณอายุราชการ)				เพลงน้อย		
๑๗. แม่ทองใบ จินดา คณะโกมินทร์ พูลเขตรกิจ- ทองใบ จินดา	ศิลปินพื้นบ้าน				เพลงน้อย		
๑๘. นายสถานันท์ ครุฑพิเชฐ	ศิลปินสังกัดกรมศิลปากร				เพลงอีแซว		
๑๙. นางสมศักดิ์ แสงศิลป์	ศิลปินพื้นบ้าน (อดีตลิเก)						ร้องราชนิเกริ
๒๐. นายธารณา บุญเลิศ	นักศึกษา				เพลงน้อย		
๒๑. ลีเกคณะ ยอดรักเพ็ญ รุ่ง โดยสิงห์ แสงชัย	ศิลปินพื้นบ้าน						ร้องราชนิเกริ
๒๒. นายยุคล เพียรเสมอ	เจ้าของช่อง Youtube “คุณหลวงเอื้อนเอ่ย”				เพลงน้อย		
๒๓. นายพิเชษฐ์ เอี่ยม ชานา (โย่ง เชิญยิ้ม)	ศิลปินตลก						เพลงเขมรไล่ ควาย

รายนามศิลปิน / สร้างสรรค์การแสดง	สถานะ / อาชีพ / ตำแหน่ง	ผลงานที่เผยแพร่โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด			ผลงานที่เผยแพร่โดยศิลปินเอง		
		เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน	เพลงพื้นบ้าน	การแสดง พื้นบ้าน	เพลง ประกอบการ แสดงพื้นบ้าน
๒๔. นางจารุวรรณ สุขสาคร (ครูหมู) คณะละครชาตรีจึงกล โปรงน้ำใจ	ศิลปินพื้นบ้าน						เพลงรำชาติรี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. [ม.ป.ป.]. *กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง วัฒนธรรม พ.ศ.2549*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2549/00191086.PDF>
- กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๓). *วิธีปฏิบัติตัวช่วงโรคโควิด 19*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๒๕ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <https://www.moph.go.th/index.php/news/read/1687>
- ข่าว3มิติ. (๒๕๖๓). *กลุ่มศิลปินพื้นบ้านไทยขาดรายได้ ร้องรัฐช่วยเหลือช่วงวิกฤตโควิด-19*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๒๕ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <https://fb.watch/7Llnm7CD2t/>
- คุณหลวงเอื้อนเอ่ย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๕). *เพลงน้อย รวมใจไทยต้านภัย โควิด-19 / EP.พิเศษ*. [Video file]. สืบค้นจาก <https://youtu.be/goVw4lyfXjM>
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. [ม.ป.ป.] *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๓๔ เรื่องที่ ๒ เพลงพื้นบ้าน*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=34&chap=2 &page=t34-2-infodetail01.html>
- ไทยทีวี HD Music (ช่องรายการ). [๒๕๖๔]. *อยากเป็นป่าต้นแฟนสูงพล - พิมพ์จำ ยอดบัวงาม (HD)*. [วิดีโอออนไลน์]. สืบค้น ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔, จาก <https://youtu.be/XSq4Dd-2zgA>
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (๒๕๕๐). *เอกสารประกอบการสอนวิชาคติชนวิทยา*. มหาสารคาม: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โย่ง สเตชั่น. (๒๕๖๓, เมษายน ๔). *อย่าลืมปลอดภัยกันทุกคนนะครับ (เพลงขอทาน)*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://fb.watch/38Zyqtgxvd/>
- เรณู โกศินานนท์. (๒๕๔๒). *การแสดงพื้นบ้านของไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ศิริพร ณ ถลาง. (๒๕๔๘). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๐). *แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน _ เพลงอีแซว) ในนามศิลปินพื้นบ้านภาคกลาง ภายใต้การสนับสนุนและส่งเสริมจาก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/videos/516541085674114/>
- สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๐). *#covidlore*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1398300590373948>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๑). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก].

สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1399060090297998>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๒). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก].

สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1400106600193347>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๒). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก].

สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1400260253511315>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๓). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก].

สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1401017053435635>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๓). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก].

สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1401239216746752>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๔). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก].

สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1401902103347130>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๗). กลอนลิเกไล่โควิด ผู้แต่ง แม่สมศักดิ์ แสงศิลป์. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1405235309680476>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๙). เพลงพื้นบ้านให้กำลังใจและแนะนำการป้องกันภัยโควิด19 (#เพลงลำพาว้าวสาร) จากเครือข่ายเพลงพื้นบ้านภาคกลางจังหวัดปทุมธานี. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1406836319520375>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, มีนาคม ๓๑). ฉ่อยร่วมใจ ต้านภัยโควิด-19. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1408410716029602>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, เมษายน ๒). เพลงอีแซว สู้ภัยโควิด ขับร้องโดยศิลปินแห่งชาติ แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1410007802536560>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, เมษายน ๓). #covidlore. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1410490882488252>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๑). ลำตัดโดยนิรมัย นิมา ฟังเพลินๆค่ะ #อยู่บ้านหยุดเชื้อเพื่อชาติ. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1417531651784175>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๒). จาก *เขมรไล่ควาย มาเป็น ไทยไล่โควิด*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1418824234988250>

สมาคมเพลงพื้นบ้านภาคกลางประเทศไทย. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๓). *สวัสดิ์ปีใหม่ไทยห่างไกลโควิด๑๙*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/ThaiFolksong/posts/1419269534943720>

สาวบ้านภูไออน์เร็คคอร์ด (ช่องรายการ). [๒๕๖๔]. *ไม่ยากเป็นป่าเต็ง – สาวบ้านภู*. สืบค้น ๙ มิถุนายน ๒๕๖๔, จาก <https://youtu.be/tJEl6YCHUQ8>

สุกัญญา ภัทรชัย. (๒๕๔๐). *เพลงปฎิพากย์: บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกัญญา สุขฉายา. (๒๕๔๕). *เพลงพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยาร่วมกับโครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช. มหาวิทยาลัย. (๒๕๔๕). *การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวสาขาวิชาวิทยาการจัดการ*. นนทบุรี: [ม.ป.พ.].

สำนักข่าวฐานเศรษฐกิจ. (๒๕๖๔). *รวมข่าว "โควิด-19" วันที่ 31 กรกฎาคม 2564 แบบอัปเดตล่าสุด*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๑ สิงหาคม ๒๕๖๔, จาก <https://www.thansettakij.com/general-news/489779>

สำนักข่าว BBC ไทย. (๒๕๖๓). *โคโรนา : อนามัยโลกตั้งชื่อ "โควิด-19" ให้โรคทางเดินหายใจจากไวรัสสายพันธุ์ใหม่*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๒๒ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <https://www.bbc.com/thai/features-51473472>

สำนักข่าว BBC ไทย. (๒๕๖๓). *ไวรัสโคโรนา : อนามัยโลกประกาศให้โควิด-19 เป็น “การระบาดใหญ่” ทั่วโลก*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๒๒ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <https://www.bbc.com/thai/international-51838536>

สำนักงานประชาสัมพันธ์กรุงเทพมหานคร. (๒๕๖๓). *ประกาศทท. เรื่อง สั่งปิดสถานที่เป็นการชั่วคราว (ฉบับที่ 2)*. [ออนไลน์]. สืบค้น ๒๗ เมษายน ๒๕๖๓, จาก <http://www.prbangkok.com/th/post/view/MDY1cDBzNnM0NHlyb3Ezc3E2NnEyNDk0cDRyOTQzcjQ3MjY1MQ==>

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิษณุโลก. (๒๕๖๓, เมษายน ๓). *เชิญสดับรับชม ฉ่อย ตอนวัฒนธรรมนำไทย สู้ภัยโควิด-๑๙ โดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/phitlokculture/videos/1128193410870138/>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เพชรบูรณ์. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๐). *กำลังใจสู้โควิด – เพลงน้อยบ้านสะเดียงต้านโควิด-๑๙*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/wattanathamjangwat/videos/2610950525843727/>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. (๒๕๖๓, เมษายน ๙). *เพลงเหยียด้านโควิด บ้านหนองขาว*. [Video file]. สืบค้นจาก <https://youtu.be/yAL1MZZqDV8>.

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดกำแพงเพชร. (๒๕๖๓, มีนาคม ๒๖). *ชาวกำแพงเพชร ร่วมใจต้านโควิด*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/100005911895449/videos/1379903125550071/>

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดจันทบุรี. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๓). *สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อรณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19)* [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/chanthaburi.culture/videos/2781151488647462/>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๐). *สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร จัดทำสื่อวีดิทัศน์รณรงค์ประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการเทศกาลประเพณีสงกรานต์ประจำปี ๒๕๖๓*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/m.culture.phichit/videos/531495314229549/>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี. (๒๕๖๓, เมษายน ๙). *สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสิงห์บุรี จัดทำวีดิทัศน์อวยพรวันสงกรานต์ปีใหม่ไทย ห่างไกลโควิด* [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/cul.sing/videos/1889022874566430/>

JR Record. (๒๕๖๓, เมษายน ๑๑). *สืบสานศิลปะไทยหนังใหญ่วัดขนอนต้านภัย covid-19*. [Video file]. สืบค้นจาก https://youtu.be/Bkr1_t63BFU

Kanlayanin yeamsaso. (๒๕๖๓, เมษายน ๗). *ลิเกเด็กต้าน COVID 19*. [Video file]. สืบค้นจาก <https://youtu.be/5dvrBlOZEks>

Nawaporn Nualpradit (๒๕๖๓, เมษายน ๑๐). *ใจเย็น ๆ โควิด*. [Video file]. สืบค้นจาก <https://youtu.be/KxpkWuSh608>

Mod Chutima. (๒๕๖๓, เมษายน ๒๔). *รายการข่าว 3 มิติ มาขอสัมภาษณ์อาชีพศิลปินพื้นบ้าน โดย คณะละครชาตรี จงกล โปร่งน้ำใจ เป็นตัวแทนศิลปินทั่วประเทศทุกสาขาอาชีพ เป็นหนึ่งเสียงที่ได้รับผลกระทบวิกฤติโควิด 19 ที่ไร้การเยียวยา*. [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/mod.chutima/videos/2979163602178916/>

Phetchaburi post. (๒๕๖๓, เมษายน ๒). ลำตัดเพชรบุรี ร่วมใจต้านภัย Covid – 19. [Video file]. สืบค้นจาก
<https://youtu.be/OleuPP6e6EE>